

Asia: VN/33943/2025

Hallituksen esityksen luonnos laeiksi yliopistolain, ammattikorkeakoululain, opintotukilain 4 §:n ja korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta (tutkinto avoimena korkeakouluopetuksena)

Lausunnonantajan lausunto

Yleinen näkemyksenne esityksestä sekä tiivistelmä lausuntonne pääkohdista

Akava suhtautuu esitykseen kriittisesti, eikä kannata avoimen korkeakoulun tutkinnonanto-oikeuden toteuttamista. Mielestämme esitykseen sisältyy koulutuspoliittisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia ongelmia, joiden ratkaiseminen olisi edellyttänyt perusteellisempaa valmistelua ja tutkimuksellisempia taustaselvityksiä sekä laajempaa yhteiskunnallista keskustelua. Näkemyksemme mukaan hallituksen esitysluonnos ei vastaa esitetystä muodostaan sille asetettuihin tavoitteisiin: väestön osaamis- ja koulutustason nostamiseen oikeudenmukaisella tavalla.

Lausunnon muut pääkohdat:

- Esitys on merkittävä koulutuspoliittinen suunnanmuutos suomalaisessa korkeakoulujärjestelmässä. Maksullinen tutkintokoulutus murentaisi maksuttoman korkeakoulutuksen periaatetta ja vaarantaisi koulutuksellista saavutettavuutta, kun korkeakoulututkintoon pääsy kytkeytyisi aiempaa vahvemmin yksilön maksukykyyn.
- Esitys sekoittaa olennaisesti avoimen korkeakoulutuksen ja tutkintoon johtavan koulutuksen periaatteita. Koska avoimet korkeakoulut eivät ole erillisiä instituutioita, ja opetus on pitkälti samaa tutkintokoulutuksen kanssa, korkeakouluissa annettaisiin esityksen myötä samaa opetusta maksullisesti ja maksuttomasti. Opiskelijoiden yhdenvertaisuuskysymysten ohella tämä lisäisi henkilöstön työkuormaa ja hallinnollista taakkaa, mikä puolestaan vaikuttaisi koulutuksen laatuun.
- Koulutustason nostaminen edellyttää monipuolisempia toimenpiteitä. Avoimen kautta suoritettu tutkinto kohdentuisi todennäköisesti ensisijaisesti työssä käyville, jo korkeakoulututkinnon suorittaneille aikuisille, joten se ei juurikaan tukisi tavoitetta nuorten koulutustason nostamisesta. Akava on esittänyt ylivaalikautisen parlamentaarisen sopimuksen laatimista koulutustason nostamiseksi. Sopimuksen yhteydessä tulisi sopia konkreettisista keinoista tavoitteeseen pääsemiseksi, resursoitava ne ja arvioitava systemaattisesti etenemistä tavoitetta kohti.
- Jatkuvan oppimisen ja osaamisen kehittämisen kannalta on keskeistä kehittää täydennyskoulutusta ja kokonaista tutkintoa pienempiä osaamiskokonaisuuksia, jotka voivat olla maksullisia. Akava on

esittänyt maksullisuutta tasapainottavaksi elementiksi osaamisvähennystä, jonka avulla osaamisen kehittämiseen käytettyjä kuluja voitaisiin vähentää verotuksessa muiden tulonhankkimiskulujen tavoin. Myös osaamiseteleiden käyttöä tulisi laajentaa. Näiden rinnalle olisi luotava uusi, aiemman aikuiskoulutustuen korvaava malli, jolla tuetaan ja mahdollistetaan yksilöiden omaehtoinen osaamisen kehittäminen.

- Työelämää ei ole kuultu valmistelun aikana. Myös varsinainen ohjausryhmä on suhtautunut esitykseen kriittisesti, eikä ole pitänyt sitä toteuttamiskelpoisena nykyisessä muodossaan. Korkeakoulu yhteisössä esitys ei ole saanut laajaa tukea, ja siihen kohdistuu merkittävää kriittistä palautetta.

Näkemyksenne esityksen tavoitteista

Akava tukee tavoitetta nostaa suomalaisten osaamis- ja koulutustasoa ja on esittänyt pitkäjänteisen parlamentaarisen suunnitelman laatimista tavoitteen saavuttamiseksi sekä suunnitelmaan sisältyvien tavoitteiden resursointia ja seurantaa. Sen sijaan emme halua edistää maksuttoman tutkintokoulutuksen periaatteen romuttamista koulutustason noston varjolla. Pidämme hyvin epätodennäköisenä, että esitetty avoimen korkeakoulutuksen tutkinto vapauttaisi merkittävässä määrin korkeakoulupaikkoja nuorille, koska sen on pääasiallisesti tarkoitus kohdistua niihin aikuisiin, joilla on jo korkeakoulututkinto. Lisäksi avoimessa tutkintoa suorittavalla säilyy kannuste suorittaa tutkinto yhä maksuttomalla puolella ja esitykseen sisällytetty heikentämiskielto vaikuttaa käytännössä hankalalta toteuttaa.

Akava pitää tavoiteltavana kehittää jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia, mutta huomauttaa, että keskeistä olisi kehittää täydennyskoulutusta ja kokonaista tutkintoa pienempiä osaamiskokonaisuuksia, jotka voivat olla maksullisia. Akava on esittänyt osaamisvähennystä maksullisuutta tasapainottavaksi elementiksi, jonka avulla osaamisen kehittämiseen käytettyjä kuluja voitaisiin vähentää verotuksessa muiden tulonhankkimiskulujen tavoin. Myös osaamiseteleiden käyttöä tulisi arvioida ja tarvittaessa laajentaa. Näiden rinnalle olisi luotava uusi, aiemman aikuiskoulutustuen korvaava malli, jolla tuetaan ja mahdollistetaan yksilöiden omaehtoinen osaamisen kehittäminen.

Näkemyksenne avoimena korkeakouluopetuksena järjestettävän tutkintokoulutuksen järjestämistä koskevista ehdotuksista (1. lakiehdotuksen 7 § ja 8 c § sekä 2. lakiehdotuksen 10 § ja 12 c §). Onko ehdotetussa sääntelyssä muutos- tai täsmennystarpeita?

Koska on todennäköistä, että opiskelijat tulisivat suorittamaan opintoja uudella maksullisella puolella vain osittain, olisi maksukohtaa syytä tarkentaa sen osalta, miten toimitaan tilanteissa, joissa osa tutkinnosta hyväksiluetaan muilla opinnoilla tai jos opinnot maksullisessa avoimen tutkintokoulutuksessa keskeytyvät opiskelijan siirtyessä toiselle väylälle. Lisäksi on perusteltua täydentää esitystä siltä osin, miten opintoihin suhtaudutaan verotuksen näkökulmasta. Kiinnitämme huomiota myös siihen, että opintojen enimmäishinta jätetään esityksessä auki. Painotamme, ettei yksityisellä rahoituksella tule korvata valtionrahoituksen määrää tai osuutta.

Näkemyksenne opiskelupaikkojen varaamiseen (ensikertalaiskiintiö) liittyvästä ehdotuksesta (1. lakiehdotuksen 36 b § sekä 2. lakiehdotuksen 28 b §)

Mikäli esitetty muutos toteutetaan, on järkevää, ettei maksullista väylää tulevat menetä ensikertalaisstatustaan.

Näkemyksenne opintotukilakia koskevasta ehdotuksesta (3. lakiehdotus)

Akava pitää ongelmallisena mallia, jossa tutkintoa suorittavat opiskelijat asetetaan eriarvoiseen asemaan opintotuen suhteen. Seurauksena pienituloisten mahdollisuudet hyödyntää kyseistä koulutusväylää heikkenevät olennaisesti tai sulkeutuvat kokonaan. Opiskelumahdollisuuksien sitominen yksilön tai hänen perheensä maksukykyyn lisää sosioekonomista eriarvoisuutta ja heikentää koulutuksen roolia sosiaalisen liikkuvuuden välineenä.

Näkemyksenne korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollosta annettua lakia koskevasta ehdotuksesta (4. lakiehdotus)

Akava pitää kyseenalaisena avoimen tutkinto-opiskelijoiden rajaamista korkeakouluopiskelijoiden opiskeluterveydenhuollon ulkopuolelle. Katsomme, että esitys on opiskelijoiden yhdenvertaisuuden, opiskelukyvyn tukemisen sekä opiskeluyhteisön toimivuuden näkökulmasta erittäin ongelmallinen.

Näkemyksenne esitysluonnoksen vaikutusarvioista vaikutusarviolajeittain. Mitkä ovat omat arvionne esityksen vaikutuksista? Puuttuuko esityksen vaikutusarvioista jotakin? Korkeakouluja pyydetään arvioimaan, miten ja missä laajuudessa esitysluonnoksen mukainen mahdollisuus suorittaa tutkinto avoimessa korkeakouluopetuksessa voitaisiin ottaa käyttöön sekä millä aikataululla. Lisäksi korkeakouluja pyydetään arvioimaan, millaisia vaikutuksia tämän käyttöönoton toteutumisella olisi korkeakoulujen muuhun avoimen korkeakouluopetuksen tarjontaan.

Akava näkee vaikutusarvioinnissa puutteita henkilöstövaikutusten osalta. Avoimena korkeakoulutuksena toteutettu opetus tapahtuu käytännössä useimmin saman opetushenkilöstön toimesta kuin muukin korkeakoulun antama koulutus, mikä lisää jo olemassa olevaa työkuormaa. Henkilöstövaikutusten puuttuminen on yhteydessä puutteelliseen arvioon esityksen vaikutuksesta koulutuksen laatuun ja sen varmistamiseen.

Esityksestä ei myöskään käy ilmi, koskeeko 1.8.2026 voimaan tuleva yhden opiskeluoikeuden sääntö maksullista tutkintoa suorittavaa opiskelijaa. Mikäli ei koske, tällöin opiskelijan on mahdollista suorittaa sekä maksullista että maksutonta tutkintoa yhtä aikaa.

Lisäksi työttömyysturvaa käsittelevässä osiossa voisi olla syytä huomioida, olisiko ehdotuksella vaikutuksia alle 25-vuotiaiden hakuvelvoitteeseen sekä tarkentaa, miten ehdotettu maksullinen tutkinto avoimessa korkeakoulutuksessa vaikuttaisi siihen, miten avoimen opintoja arvioidaan työttömyysturvain näkökulmasta.

Esitysluonnoksessa viitataan avoimen korkeakouluopetuksen nykyiseen kysyntään arvioitaessa maksullisen tutkintokoulutuksen mahdollisuuksia. Avoimen nykyinen kysyntä ei kuitenkaan muodosta luotettavaa perustaa arvioida maksullisen tutkintokoulutuksen todellista kysyntää, koska maksutaso poikkeaa olennaisesti ehdotetun täyskatteisen tutkintokoulutuksen kustannuksista.

Näkemyksenne esityksen voimaantuloaikataulusta (esitysluonnoksen mukaan ehdotetut lait tulisivat voimaan 1.8.2028)

Akava ei kannata lain voimaantuloa.

Muut huomiot ja näkökohdat

Akava pitää erittäin ongelmallisena, että esityksessä ei edellytetä opiskelijavalintojen, kuten soveltuvuuskokeiden, käyttämistä avoimen kautta suoritetuissa tutkinto-opinnoissa. Moni säännelty tutkinto ja ala edellyttää käytännössä soveltuvuuden selvittämistä ja riittäviä opiskeluvalmiuksia sekä kronologista opinnoissa etenemistä. Lisäksi useat hakupainealat, joiden kohdalla voisi olla kysyntää maksulliselle avoimen tutkinnolle, valmistavat esimerkiksi potilastyötä sisältäviin ammatteihin, joiden kohdalla on erityisen tärkeää niin luottamuksen säilyminen koulutuksen tasoon kuin opiskelijoiden kiinnittyminen osaksi ammattietiikkaa sisäistämistä tukevaa yhteisöä. Avoimen maksullinen tutkintoväylä sisältävät näiden osalta merkittäviä riskejä.

Huomautamme myös, kuinka useaan tutkintoon liittyy käytännön harjoitteluja, joiden harjoittelupaikkojen riittävyteen liittyy jo nyt maksutonta tutkintoa suorittavien kohdalla haasteita. Ei ole tarkoituksenmukaista lisätä opiskelijamääriä maksullisen tutkinnon kautta aloilla, joissa opiskelijoiden valmistuminen viivästyy jo nyt harjoittelupaikkojen puutteen takia. Myöskään erikoistumispaikkoja ei ole tällä hetkellä tarpeeksi edes nykyisille opiskelijamäärille.

Lopuksi korostamme, kuinka Suomessa on rakennettu tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä koulutusjärjestelmä, jossa kouluttautumismahdollisuudet ovat yhtäläisiä sosioekonomisesta asemasta riippumatta. Näkemyksemme mukaan koulutusjärjestelmämme on erittäin tärkeää ja kunniaakasta säilyttää myös sellaisena.

Sahamies Miika
Akava ry